

ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Микола Хоменко,
заступник директора
Науково-методичного центру "Агроосвіта"

Освітянська спільнота в тривожному очікуванні – найближчим часом затверджуватимуть два нових закони України «Про освіту» та «Професійну освіту».

Картина відомого художника Казимира Малевича «Чорний квадрат» для ціновувачів високого мистецтва – це недосяжний рівень, який повторити неможливо, хоча, до речі, він сам зробив декілька копій. Скажу відверто, далеко не всім цей шедевр авангардизму з його конструкцією і змістом доступний для сприйняття, а тим більше розуміння. Проте він є, ми його бачимо, але не все розуміємо, так само, як і реформи в освіті. В дійсності вони є, і проводяться вже майже 25 років, і можуть подобатись або не подобатись, але, безумовно, є важливою складовою перебудови пострадянського суспільства. Хочеться зробити повторення відомого для свого часу гасла, дещо змінивши його: «Є в реформах початок, немає в реформах кінця». Змінюються підходи до реформ та їх сприйняття: від авангардизму в початковій стадії до сучасного постмодернізму. Ми самі змінюємося. У свій час з легкістю і без обговорення ухвалили рішення щодо виведення молодшого спеціаліста з комфортної ніши – середньої спеціальної освіти у вищу. Політичне, суспільно необхідне рішення, яке мало наблизити Україну до Європейської освітянської

спільноти. З часом виникли певні складнощі, пов'язані з порівнянням освітніх рівнів коледжів України і Європи, а тим більше США. Минуло майже чверть віку. Все, що відбулося у вищій освіті, звичайно позначалося і на молодшому спеціалістові: ступенева освіта, входження до структури університетів, інтегровані навчальні плани і програми, кредитно-модульна система, конвертований диплом, запровадження нових критеріїв оцінювання знань студентів, ЗНО, ЄДБО і подібне.

Освітянська спільнота в тривожному очікуванні – найближчим часом затверджуватимуть два нових закони України «Про освіту» та «Професійну освіту». Тривалі дебати, обговорення, зустрічі повною мірою не переконали суспільство у правильності законотворчої діяльності щодо освіти.

Автори, готуючи ці документи, дотримувалися таких принципів:

- конституційних вимог;
- наближення до загальноєвропейських стандартів;
- формування паритету між загальнодержавними та особистісно орієнтованими критеріями в освіті;

▪ урахування економіко-фінансових можливостей, а також дерегуляції і децентралізації.

Отже, напевно, найголовніший принцип для всіх, хто займався підготовкою цих законів, мав бути – «не нашкодити».

З досвіду імплементації Закону України «Про вищу освіту» слід зазначити, що надмірна деталізація ускладнює реалізацію окремих положень.

Так, відразу відчувалося, що значну увагу приділяли Національному агентству із забезпечення якості освіти – окремий розділ. Як результат, на сьогодні виявлено низку протиріч, які не дозволяють працювати новоствореному органу.

Про результати останніх засідань комітету Верховної Ради з питань освіти, парламентських слухань, присвячених розгляду двох законів:

1. Бути чи не бути 12-річній школі. Напевно, що бути, хоча далеко не всі поділяють думку Кременя В.Г. У виступах представників асоціацій шкіл, батьків, уповноважених з прав людини, дітей звучали обережні застереження:

- чи спроможна еконо-

мічно держава утримувати дитину в школі ще один рік;

- профільна школа – для чого, коли цю роль після 9-ти класів успішно можуть виконувати технікуми і коледжі в регіонах;

- 12-річна школа – це переваження чи розвантаження?

- не розглядати збільшення навчання на один рік як самоціль.

Від себе. Старше покоління розпочинало навчання в школах здебільшого в 7 років, закінчуючи 10-річну школу, а дехто 11-річну, в 17–18 років. Якщо підрахувати аудиторні заняття, враховуючи навчання по суботах, які не проводять нині, це додасть 45 днів, а якщо розглядати нові свята, яких у нашій країні більше, ніж в інших, то це буде 50 днів на рік. За 10 років – це 500 днів, от вам і 12 років навчання. Утримаюся від додаткових коментарів.

2. Професійна освіта. З великою напругою, але вдалося вивести окремо як рівень вищу професійну освіту, що відповідає п'ятому рівню кваліфікації. Це, в першу чергу, має відношення до навчальних закладів, які готують молодшого спеціаліста. Компроміс? Звичайно, так. Але із застереженням. У попередньому році завдяки тому, що технікуми і коледжі знаходяться у вищій освіті, вдалося зупинити процес їх передачі на місцевий бюджет, вирішено питання ЗНО для випускників під час вступу в університети. А як буде наступного року?

3. Нечітко отримано визначення – формальна і неформальна освіта. Головне, що усвідомлюють всі, – сьогодні роботодавців мало ці-

кавуть отриманий диплом, важливіше – що знає і особливо вміє молода людина, яка хоче працювати.

4. Постійно озвучується проблема профтехучилищ, які передані на місцевий бюджет без субвенцій. Нашвидкоруч ухвалене рішення, як результат – навчальні заклади залишилися без фінансування. І навіть якщо це питання певною мірою було «розрулено» в найближчий час, то в майбутньому – під загрозою опинилося існування соціально важливих навчальних закладів: училищ, технікумів, коледжів.

Де зможе формуватися особистість, я не кажу навіть професіонали, з мало-забезпечених сімей або сімей із складними життєвими обставинами – нове визначення – неблагонадійних сімей. А тепер з'єднано разом: реформування вищої, професійної, шкільної освіти – і все це потрібно вирішувати в надскладних економічних умовах.

А чи не краще розпочати з експериментальних досліджень в окремо взятих регіонах, школах, університетах? І ризиків менше, і наслідки локальні.

Періоди реформування освіти в Україні можна розділити на пострадянський, зорієнтований на новий суспільний устрій з романтичним розумінням важливості та потреби змін, період необмеженості в можливостях щодо отримання вищої освіти шляхом контрактного навчання з пріоритетною орієнтацією на престижні спеціальності з відкриттям низки приватних вишів зі сумнівною репутацією і без неї, і сьогоднішній – період інвентаризації досягнень – в лапках і без них, спроба

звільнитися від зовнішнього глянцу, зробити переорієнтацію на якісну освіту за принципом краще менше, але краще.

У періоди реформ в освіті опікувалися прагматики і романтики, реалісти та утопісти, досвідчені й не зовсім. У цьому був свій позитив і, безумовно, певний негатив, який обов'язково супроводжує зміни як у галузі, так і громадському житті. Результат – ми одні з провідних країн світу щодо студентів вищих навчальних закладів з розрахунку на 1000 осіб. І хоча нас певною мірою бентежить, що ми випускаємо в 5 разів більше бакалаврів, спеціалістів, магістрів, ніж робітників, і цим особливо не пишаємося, хоча в інших країнах це розглядається як досягнення. Тобто в «пролетарі» в нас дорога відкрита, але небагато знайдеться батьків, готових віддати туди своїх дітей, не дивлячись на те, що ця категорія працівників найбільш затребувана. Статус не той. І підняти його рівень не так просто, особливо після бурхливих 90-х років минулого століття.

За останні два роки з'явилася низка нових термінів, які широко використовують в освітянському середовищі, але їх тлумачення, навіть у законодавчих базових документах, неоднозначне. Компетенції і компетентність, спеціальність і спеціалізація, галузі та напрями, формальна та неформальна освіта, дистанційне і дуальне навчання, мобільність, сталість і автономія, безперервний та інтегрований, освітній і навчальний процес. Власне, ці терміни відображають процеси, які відбуваються в освіті на сьогоднішній день: прозорість,

самостійність у прийнятті рішень, європейський вибір.

Що є індикаторами освітньої діяльності і буде важливим в найближчі роки:

- ◆ запровадження нових освітніх стандартів відповідно до зміни змісту освіти;

- ◆ зміна оцінювання якості освіти шляхом запровадження зовнішнього і внутрішнього тестування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Послаблення ролі в оцінюванні знань суб'єктивного фактора, що сприятиме формуванню довірливих партнерських стосунків «викладач – студент»;

- ◆ дистанційне навчання, дуальна освіта з використанням електронних посібників. Відповідно перформатування освітнього процесу, додатковий виклик педагогічним працівникам, досконале оволодіння комп'ютером і відповідними інформаційними технологіями, соціальними мережами, принаймні, не гірше за студента, а для цього потрібно створити відповідний методичний комплекс, своє портфоліо. На жаль, без роботи може залишитися старше покоління викладачів, яке не зможе, а можливо не захоче перебудуватися. Керівництво навчальних закладів має подбати про збереження досвідчених фахівців шляхом проведення навчання з комп'ютерних технологій в освіті;

- ◆ практичне навчання, особливо виробниче. У першу чергу, проведення інвентаризації баз практик, переукладання угод з реально готовим до співпраці бізнесом, який прийматиме на практику студентів.

Екс-держсекретар США

Кондоліза Райс, виступаючи перед студентами, засвідчила, що українська нація – одна з найосвіченіших у світі. Звичайно, це викликає позитивні емоції в освітянської спільноти, хоча ми весь час тільки і говоримо про недоліки в освіті. З прийняттям Закону України «Про вищу освіту» визначено долю бакалавра, магістра, спеціаліста.

А от щодо молодшого спеціаліста і кваліфікованого робітника, то тут більше запитань, ніж відповідей...

Перші кроки, особливо стосовно підготовки робітничих кадрів, засвідчили відсутність стратегії (а можливо, наявність її) і поставили під загрозу існування професійно-технічної освіти.

Молодший спеціаліст. Тривалі дебати на зібраннях директорів закладів освіти з представниками МОН, а також на засіданнях робочих груп щодо розробки проектів законів «Про вищу освіту» та «Про професійну освіту» засвідчили існування низки проблемних питань у підготовці фахівців такого рівня, без вирішення яких подальший рух уперед неможливий.

Головне, що потрібно зрозуміти:

1. До вищої освіти молодшого спеціаліста не повернути.

2. Переведення у 2017 році на місцевий бюджет технікумів і коледжів призведе до руйнування цілісної системи підготовки фахівців цього рівня.

3. Запровадження шкільного ЗНО для випускників технікумів і коледжів під час вступу до університету призведе до зниження інтересу до навчання в навчальних

зкладах цієї категорії як складової ступеневої освіти.

Є декілька шляхів вирішення долі молодшого спеціаліста:

1. Спираючись на досвід радянських часів, вивести окремий рівень підготовки молодших спеціалістів у «професійну спеціальну освіту» (раніше – середню спеціальну), що буде внесено в Закон України «Про освіту» з подальшим затвердженням окремого Закону «Про професійну спеціальну освіту». Маю великі сумніви, що таке можливо. Рівень «професійної спеціальної освіти» у подальшому трансформується в Закон «Про професійну освіту» з внесенням відповідних змін до Конституції України. Та, власне, у чому полягає різниця між професійною та професійною спеціальною освітою? Якщо спеціальна, то це сприймається як освіта для людей з вадами здоров'я або є ще інші варіанти?

2. Я, особисто, підтримую другий варіант, коли підготовку молодших спеціалістів вносять до Закону України «Про професійну освіту» на рівні «вища професійна освіта» з підготовкою «молодшого бакалавра». Оскільки в майбутньому у вищій освіті вже не буде спеціаліста, то і термін «молодший спеціаліст» сам по собі буде надлишковим і фактично відживе. А щодо вищої професійної освіти – це нормально за наявності п'яти професійно-кваліфікаційних рівнів.

Опираючись на світовий досвід, слід пам'ятати, що цивілізовані країни, дотримуючись певних загальноприйнятих європейських підходів в освіті, зберігають свої національні особливості. І цим пишаються!